

המאבק על גיל פרישת נשים:

מחשבות על התהליך וסוגיות העבודה, זקנה ופרישה שבפנינו

נוגה דגן בוזגלו, יולי 2021

אנו הנשים, נאבקות. אבל, גם גברים רבים נאנקים תחת ההסדרים הנוכחיים, שאינם מותאמים מגדרית ואינם מותאמים למאפייני שוק העבודה כיום. בנושא של עבודה ופרישה, בעולם תעסוקה שעובר שינויים מהירים, שקשה באמת העריך את השפעתם, אין ברירה אלא לעסוק בסוגיה לטווח אורך, ללא שוט תקציבי כזה או אחר.

הסוגיות שלא נפתרו:

זכאות דיפרנציאלית: יש צורך לתת מענה שונה מבחינת גיל הזכאות לקצבת ביטוח לאומי, בהתחשב לא רק במגדר אלא גם ברובד כלכלי-חברתי ובעיסוק. ידוע כי נדרש בדחיפות מענה לא/נשים במקצועות שוחקים, קודם כל פיזית, אך גם נפשית. במשרד האוצר יש פחד קמאי מ"המקרה היווני" בו התארכה רשימת המקצועות השוחקים עד אבסורד. אולם, המצב הנוכחי בו רואה החשבון ופועל הבניין, המטפלת ומנהלת הבנק, זכאים כולם לקצבת זקנה באותו גיל, הוא מתכון בדוק ומוכח לאי שוויון.

בוועדת גיל פרישה דנו בכך, והיתה התנגדות גורפת של המוסדות להסדר למקצועות שוחקים. הטיעון המרכזי היה המדרון החלקלק ("ביוון גם שדרני רדיו יוצאים לפרישה מוקדמת"). בדרכי מאחת הישיבות, התלבטתי רבות בשאלת המקצועות השוחקים. מצאתי עצמי מהרהרת בשאלה האם שדרנית רדיו זה מקצוע שוחק (לא. אבל כמו כל האמהות העובדות, בהית גם הן שפחות טיפול).

לאור ההתנגדות והשוט האקטוארי, הועדה לא דנה ברצינות בנושא. יש [הצעת חוק](#) של שלי יחימוביץ, פניה קירשנבאום ורחל אדטו משנת 2010. יש הסדרים שונים בעולם. יש פתרונות יצירתיים. אבל כאשר אתם פוסלים מראש את הדיון, לא ניתן לעשות הרבה. זכורות חברות כנסת ושרות שטענו כי יש להשוות את גיל הפרישה לנשים ל-67 עם הסדר למקצועות שוחקים. זו בהחלט אפשרות ראויה לדיון. וגם אני כתבתי על כך [במסמך הראשון שהוצאתי בנושא גיל פרישה](#). אתם חסמתם את הדיון הזה.

סוגיית ביטול גיל הפרישה הסטטוטורי: כך שכל עובדת ועובד יוכלו לפרוש על פי מצבם וצרכיהם. ישנן הצעות חוק בנושא ובוועדת גיל הפרישה תמכה בכך במופגן פרופ' רות בן ישראל

שישבה כנציגת ההסתדרות, ח"כ מירב מיכאלי שבאה לדבר בועדה ועוד. זוהי סוגיה מורכבת מאד, שעולה כל פעם מחדש, וזכתה להתייחסות בועדות גיל פרישת נשים לאורך השנים. (לסקירה ראו בדוח הוועדה הציבורית לבחינת גיל הפרישה לנשים משנת 2016).

הסוגייה המכונה בטעות "האיתנות הפיננסית של המוסד לביטוח לאומי": כלומר השאלה אם דמי הביטוח שאנחנו משלמות ומשלמים מספיקים לממן בעשורים הקרובים את הקצבאות בכלל וקצבאות הזקנה בפרט, נוכח העליה בתוחלת החיים. "בטעות", משום שכבר עכשיו חלק מהקצבאות מממנות מתקציב המדינה, ויתרות הביטוח הלאומי מועברות לאוצר ומשמשות לשוטף. כלומר, כבר כיום אין הפרדה תקציבית אקטוארית בין המוסד לביטוח לאומי לאוצר המדינה. על סוגיה זו נכתב [רבות](#) אך טרם נמצא לה פתרון.

סוגיות אקטואריות הנוגעות לקרנות הפנסיה: השוט המתמיד מעל הדין הוא הצורך של משרד האוצר לפצות את הקרנות על אי העלאת גיל פרישת נשים. הקרנות כידוע מנסחות הנחות אקטואריות על בסיסן מחושבות הפנסיות שלנו. בתקנוני הקרנות ישנם סעיפים המאפשרות להפחית את הפנסיה אם החישוב האקטוארי מראה כי הקרן משלמת יותר ממה שהיא צפויה להכניס. חרף התנגדות עיקשת ועקבית של ארגוני החברה האזרחית להעלאה ל-64 בתנאים שהצעתם, כל השחקנים שיתפו פעולה בהנחה המופרכת שניתן לשנות את ההערכה האקטוארית על סמך רצון להעלות את גיל זכאות נשים, ולא על סמך חקיקה בפועל. אני מודה שעד היום אני לא מבינה איך משפטית יכול להיות מצב כזה.

אני כותבת בזהירות כי עולם האקטואריה זר לי. לפני כחודש קיימנו דיון, עם האגודה לזכויות האזרח ואחרים, על שאלות של אי שוויון אקטוארי. כאשר ההנחות האקטואריות מבוססות על [ממוצעים](#). התוצאה למעשה היא שהעניות והעניים שתוחלת החיים שלהם נמוכה משמעותית, מסבסדים את היתר. כלומר, נראה שבהסדר הנוכחי, יש היבטים גרסיביים - מעמדית, מגדרית וגאוגרפית, וכמובן אתנית. השילוב של הנחות אקטואריות מסוג זה עם העובדה שנשים בחופשת לידה- ולא המדינה או המעסיק- אחראיות להפרשות לפנסיה יוצר עיוות מגדרי משמעותי.

אם לא תתייחסו לכך, כנראה נאלץ, אנו החברה האזרחית, להגיש עתירות בנושא. ואז תתלוננו שאנחנו עוקפים את הכנסת ורצים לבג"צ. העתירה הראשונה תעסוק בחשאיות המידע האקטוארי - ההנחות והתחשיבים של הקרנות כמו גם של רשות שוק ההון הם סוד מדינה, ולפחות אנחנו במרכז אדוה מעולם לא הצלחנו לקבל מידע על כך. התרשמתי, שחברת הוועדה דורית סלינגר, אז בתפקידה כראש רשות ההון, שהגיעה למפגשים ספורים, דואגת יותר לסוגיות של איזון אקטוארי, מאשר ליכולת של רבות מהנשים לשרוד את המתווה. סלינגר היא אשה פורצת דרך ומאד מוערכת. אני כמובן מבינה את אחריותה המקצועית. אבל "פרישתה" הלא רשמית מהוועדה לאחר שהיה ברור שההסדר המסתמן הוא העלאת גיל הזכאות ל-64 בקצב איטי, היא בעיני חוסר הבנה מוחלט של המציאות של נשים שאינן בכירות כמוה.

סוגיות מגדריות נוספות

הצורך בהשקעה בשוויון מגדרי בשוק העבודה: מה שמכונה "מתווה כהן-מבורך" על שם שתי נשות מפתח בגיבוש מתווה פמיניסטי חלופי, כולל דרישה לחינוך מסובסד איכותי לגיל הרך. כולנו תמכנו ברעיון, שמבטא את דרישתנו לאפשר לאימהות לעבוד בתנאים סבירים יותר. אי השוויון המגדרי בשוק העבודה נוצר בעיקר בתקופת ההורות. כיום, במיוחד נוכח המצב הכלכלי והלחצים התקציביים הצפויים, אני מאמינה שיש לנתק את הסוגייה מגיל פרישה. לפיכך הצעתי היא, כי גם בנושא זה דרושה [תכנית ארוכת טווח](#) שתיושם הדרגתית תוך מחקר מלווה. יש הסכמה רחבה בעולם המומחיות והמומחים על חשיבות החינוך בגילאי 0-3, ועל השפעתו על סיכויי החיים של הקטנים. [אנחנו רוצות חינוך ציבורי איכותי, ולא בייביסיטר](#). הסדרים כגון מעונות איכותיים ממסובסדים, בהן מועסקות מטפלות בשכר ראוי, הארכת חופשת הלידה בתשלום והקצאת חופשה ייעודית לגברים. זה מה שאנחנו ואתם צריכים כדי שנוכל לעבוד כמוכם.

מי משלם את ההפרשות לפנסיה של אימהות עובדות שילדו את ילדינו המשותפים?
ההסדר כיום הוא, שכאשר אנו יוצאות ל"חופשת" לידה, אין חובה חוקית על אף אחד לממן לנו את הפנסיה. אם יש לנו מעביד הוגן, הוא יפריש את חלק המעסיק. הוגן מאד או הסכם קיבוצי-גם את חלק העובדת. תאמינו לי זה נדיר. רובנו צריכות להפריש מדמי הלידה שלנו. הרבה נשים לא יכולות להרשות לעצמן לעשות זאת. באופן בולט עצמאיות שהן המעסיק של עצמן. במצב הנוכחי, הלידות שלנו, לצד שעות עבודה מצומצמות ופערי שכר ביחס לגברים, הן גורם מרכזי לפנסיות הנמוכות שלנו. ההנחה הסמויה בבסיס הדיונים בועדת גיל פרישת נשים היתה, כי העלאת גיל הזכאות לקצבאות טובה לנו הנשים כי היא תשפר את פנסיה שלנו. אנחנו חולקות על כך. גברים אינם משלמים מחיר פנסיוני על היותם אבות, למה אנחנו נושאות את זה על גבנו?

כמובן שישנם הסדרים מאזנים, מסוג נקודות זיכוי מס לאמהות. אבל מה זה עוזר לנו בפנסיה? ישנם פתרונות בעולם לסוגיה הזאת. בצרפת למשל, הכרה במאמץ הנשי של טיפול בילדים מזכה בנקודות קרדיט שניתן לצבור לפנסיה, וניתן לעשות בהם שימוש גם לפרישה מוקדמת. זו דרך לפצות נשים על אי השוויון הפנסיוני. אפשר לדון בזה.

התהליך

[ועדת גיל פרישה שהתקיימה בשנת 2016](#), ובה הייתי חברה, הגיעה למתווה טוב, אך בלתי מספק. לו ניתנה לנו אורכה, ניתן היה להשלים את המהלך. הוועדה המליצה על דעת רב חברותיה וחבריה, להעלות את גיל הזכאות המותנית של נשים לקצבת זקנה, מ-62 כיום ל-64, בקצב איטי, של 8 שנים זאת תוך פיצוי הנפגעות - נשים שאינן מצליחות לעבוד באופן

סדיר החל משנות ה-50 המאוחרות שלהן, ולרוב עובדות במקצועות שוחקים. קצבת הזקנה מהווה עבור רובן השלמת הכנסה, ומצילה אותן מעוני. הצענו מערך פיצוי שאינו מספיק, ובוודאי דורש הרחבה עתה לאחר משבר הקורונה. הצענו גם מחקר מלווה, כבסיס להמשך העלאת גיל הזכאות. אין שום בעיה להעלות את גיל הזכאות כאמור. אנו מסכימות שזה יועיל בהחלט לחלק גדול מהנשים, אך לא נפקיר את החלשות שביננו, ללא רשת ביטחון.

כמו תמיד, היה לנו הרבה מזל. הדבר קרה בזכות הרכב הועדה, שכללה את כל המוסדות החשובים, נשים מובילות רבות, המומחים לנושא – דניאל גוטליב אז ראש מחקר בביטוח לאומי, נציגת ההסתדרות בן ישראל, יוליה איתן אז סגנית יו"ר המועצה הלאומית לכלכלה. וכן נציגות משמעותית לחברה האזרחית (ריבי בלר- והדרת, ח"כ ראידה זועבי- אז אינג'אז, פרופ' יובל אלבשן, ואני- מרכז אדוה). אגף תקציבים דאז- יו"ר הועדה והאגף אמיר לוי וסגניתו על מבורך, ניהלו אותה בחכמה רבה.

הדיון היה פתוח ומכבד, ניסינו לצאת מהקופסא ולהעלות רעיונות יצירתיים. הוצגו נתונים מפורטים, גם אם לא תמיד מספיק טובים. סביב השולחן מעבר לחברי הועדה, ישבו נציגים צעירים ומצוינים של משרד האוצר, משרד הכלכלה, ביטוח לאומי, המועצה הלאומית לכלכלה, בנק ישראל וכד'. ארגוני הנשים- שדולת הנשים, נעמת ויצו ואחרות, שלא היתה להם נציגות בועדה, תמכו מבחוץ והיו שותפים להתייעצויות. חברות הכנסת אז זהבה גלאון, שלי יחימוביץ' שילבו אותנו, נציגי החברה האזרחית, בועדה ועקבו. חברות כנסת נוספות- עאידה תומא סלימאן, אורלי לוי, מירב מיכאלי ואחרות שהצטרפו, התגייסו בוועדת הכספים, בכנסת ובתקשורת ורתמו חברי כנסת נוספים למאבק. על בסיס מתווה הועדה גובש מה שידוע כ"מתווה גפני", שעיקרו שיפור הפיצוי לנשים שעלולות להיפגע, והתייחסות מקיפה יותר לעצמאיות (ותודה לשגית אופק, שהיתה יועמ"שית ועדת הכספים והתגייסה). כרגיל, מאבקים פוליטיים פרסונליים עמדו לרועץ. כך למשל העובדה שאבי ניסנקורן ושלי יחימוביץ' חיממו מנועים להתמודדות על ראשות ההסתדרות. שיתוף פעולה טבעי הוקרב חלקית לטובת המירוץ.

השקעות זה לא רק הי טק וכבישים

השקעה בתשתיות היא לא רק השקעה בהיי-טק ובכבישים. זו גם השקעה בנו – העובדים והעובדות, השקעה בשוק עבודה איכותי ובהסדרי פרישה ראויים. יש בישראל את היכולת והידע להסתכל בראיה רחבה ולטווח ארוך על הסוגיות המורכבות של עבודה ופרישה. מדובר בנושא חוצה מפלגות ומגזרים. הממשלה הזאת גם היא תרכובת חוצה מפלגות ומגזרים, וכך בטעות נוצרה הזדמנות מיוחדת לקדם סוגיות בוערות אלה, ולשם שינוי לייצר פתרונות ארוכי טווח.

כדי לעשות זאת, עליכם לנטרל קצת את הנטייה הטבעית שלכם לרצות קודם כל לחסוך בקצבאות, ולייצר איזונים אקטוארים, ולהתחיל...לחשוב בגדול.